

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В ЗАХІДНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

MEDICAL TOURISM DEVELOPMENT PECULIARITIES IN THE WESTERN REGIONS OF UKRAINE

Гладкий О. В.¹, Килівник В. С.², Рудий Ю. Й.², Руда І. В.², Марчук О. В.²

¹Державний торговельно-економічний університет

² Національний медичний університет імені Миколи Пирогова

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.11.10>

Анотації

Метою даного дослідження є аналіз особливостей розвитку медичного туризму в західних регіонах України. Методологічною основою даного дослідження є загальнонауковий діалектичний метод. Основними методами дослідження є метод літературний, ілюстративний, описовий, аналітичний та наукового синтезу. Серед найбільш вагомих результатів дослідження слід відзначити наступні. Висвітлено сутність медичного туризму. Розкрито його видовий склад та наведено основні спонукальні причини медичних подорожей. Наведено класифікацію виробників послуг з медичного туризму. Розкрито особливості медичного туризму в Україні. Окреслено ключові сегменти його міжнародної спеціалізації, висвітлено основні проблеми та перспективи розвитку. Охарактеризовано особливості розвитку медичного туризму в західних регіонах України. Наведено основні природні, соціальні, професійно-трудова, сервісні та інфраструктурні ресурси розвитку медичного туризму Львівської, Івано-Франківської, Волинської, Закарпатської областей. Досліджено напрямки залучення до медичного туризму ряду санаторно-курортних, медико-реабілітаційних та стаціонарних лікувально-оздоровчих закладів західної України. Розкрито основні моделі перспективного розвитку медичного туризму регіону. Визначено основні проблеми трансформації сервісних послуг медичного туризму під час запровадження військового стану в Україні. Висновками з даного дослідження є окреслення напрямків обов'язкового державного стимулювання розвитку профільних галузей медицини, що мають світове визнання і міжнародно визнану якість обслуговування, законодавче регулювання їх медичної діяльності, розробка ефективних маркетингових рішень щодо просування послуг з медичного туризму та внутрішньому та міжнародному ринках. Також, вагомими факторами розвитку медичного туризму України є зростання рівня володіння іноземними мовами серед спеціального та загального медичного персоналу, підвищення якості послуг закладів розміщення і харчування, інженерної і транспортної індустрій, формування популярного та міжнародно відомого іміджу та бренду українських медичних центрів.

Ключові слова: медичний туризм, західна Україна, санаторно-курортна справа, медична реабілітація, ринок медичних послуг.

The purpose of this study is to analyze the features of medical tourism development in the western regions of Ukraine. The methodological basis of this study is a general scientific dialectical method. The main research methods are: the method of monographic investigations, illustrative, descriptive, analytical and scientific synthesis. There are the most important results of the study given below. The essence of medical tourism is highlighted. The most common elements of medical tourism are revealed as well as the main reasons of medical travelling are given. The classification of most important medical tourism services producers is given. The features of medical tourism development in Ukraine are revealed. The key segments of Ukrainian medical tourism international specialization are outlined. The main problems and prospects of medical tourism development in Ukraine are highlighted. The features of medical tourism development in the western regions of Ukraine are described. The main natural, social, professional, labor, service and infrastructure resources for the development of medical tourism in Lviv, Ivano-Frankivsk, Volyn, Zakarpattia regions are presented. The directions of involvement a number of sanatoriums, medical-rehabilitation and inpatient medical and health-improving centers into medical tourism of the western Ukraine are investigated. The main models of perspective development of medical tourism the western Ukraine are

revealed. The main problems of medical tourism services transformation during the state of martial law in Ukraine are identified. The conclusions of this study are to outline the areas of mandatory state incentives for the development of specialized high quality medical services well known all over the world. The legal regulation of medical activities, the development of effective marketing solutions to promote medical tourism on domestic and international markets are substantiated. The most important factors of medical tourism development in Ukraine are: increasing the level of foreign languages usage in medical services, improving of accommodation and catering services, growing of engineering and transport industries development, creating a popular and internationally well-known brand of Ukrainian medical centers.

Key words: medical tourism, western Ukraine, sanatorium and resort business, medical rehabilitation, medical services market.

Вступ. Медичний туризм є однією із форм переміщення з метою лікування або оздоровлення. Причинами, які спонукають людей шукати медичної допомоги поза межами місця основного перебування є наявність висококваліфікованих медичних працівників у місці прибуття, наявність нового обладнання та застосування новітніх методик і технологій для лікування хворих, відносно нижча вартість медичного обслуговування, проведення операцій та інших медичних процедур, що заборонені або не проводяться в місця проживання тощо. Медичний туризм може проводитись за такими напрямками: лікування, діагностика, профілактика та реабілітація. Медичний туризм є вкрай важливим та перспективним напрямком розвитку медико-реабілітаційної та санаторно-курортної справи, сфери туризму і гостинності України. Особливо активно дестинації медичного туризму розвиваються в західних регіонах України. Їх детальне вивчення, змістовний аналіз та розробка стратегій ефективного розвитку становлять актуальність даного дослідження.

Матеріали і методи. Методологічна основа даного дослідження – загальнонауковий діалектичний метод. Основними методами дослідження є метод літературний, ілюстративний, описовий, аналітичний та наукового синтезу.

Результати дослідження. В ширшому розумінні медичним туризмом є господарська діяльність, яка направлена на надання послуг із профілактики, діагностики та лікування будь-яких захворювань за межами країни постійного проживання.

В деяких випадках медичний туризм передбачає не тільки надання медичних послуг, а й відпочинок. Часто медичний

туризм ототожнюють із оздоровчим. Проте ці два види туризму дещо відрізняються. В своїх дослідженнях О. Косбурн вказує на відмінності між медичним та оздоровчим туризмом [2]. Оздоровчий туризм являє собою відвідування курортів та участь в подорожах, які можуть запропонувати переважно послуги з оздоровлення, фітнес-програм та терапевтичних програм.

Медичний туризм являє собою подорож із метою отримання медичних послуг або подолання конкретної проблеми із здоров'ям. Медичний туризм тісно пов'язаний із медичною інфраструктурою, тоді як оздоровчий туризм першочергово орієнтується на рекреаційно-туристичну інфраструктуру [12].

За висновками International Medical Travel Journal медичний туризм являє собою галузь, яка розвивається найбільш швидкими темпами. Для цієї роботи були проведені опитування в 60 лікарнях та 280 клініках, які є лідерами із медичного туризму, свідчать про позитивну динаміку розвитку медичного туризму [2].

Найбільші прибутки в медичному туризмі приносять такі послуги: – лікування раку; – косметична хірургія; – стоматологічне лікування; – репродуктивна медицина.

Розвиток ринку медичного туризму має вигляд системи економічних взаємовідносин в сфері купівлі-продажу оздоровчих й медичних послуг із організацією подорожей, мета яких отримання медичної допомоги. В. Басв розробив власну класифікацію виробників послуг із медичного туризму (рис. 1).

Виробниками-продуцентами медичних послуг є ліцензовані та зареєстровані у відповідному порядку санаторно-курортні та лікувально-профілактичні оздоровчі заклади будь-

якої організаційно-правової форми власності, які надають послуги із відновлення здоров'я туристів. До цієї категорії також, відносять заклади, які надають послуги із підтримки та збереження необхідного стану при інвалідності або при хронічних захворюваннях.

Специфікою медичного туризму є те, що кінцевий споживач медичних послуг не має змоги безпосередньо купувати медичні послуги у виробника. З цього випливає що необхідною умовою функціонування ринку медичного туризму є існування виробника-посередника. Діяльність виробника-посередника полягає в тому, що вони повинні вирішувати певні питання, а саме організація туристичних подорожей, пошук виробників, укладання угод із виробниками медичних послуг, проживання та транспортування. Туристичні агентства, які займаються медичним туризмом забезпечують будь-яку підтримку туриста, що є дещо ширшим від того, які послуги пропонують звичайні туристичні агентства [3].

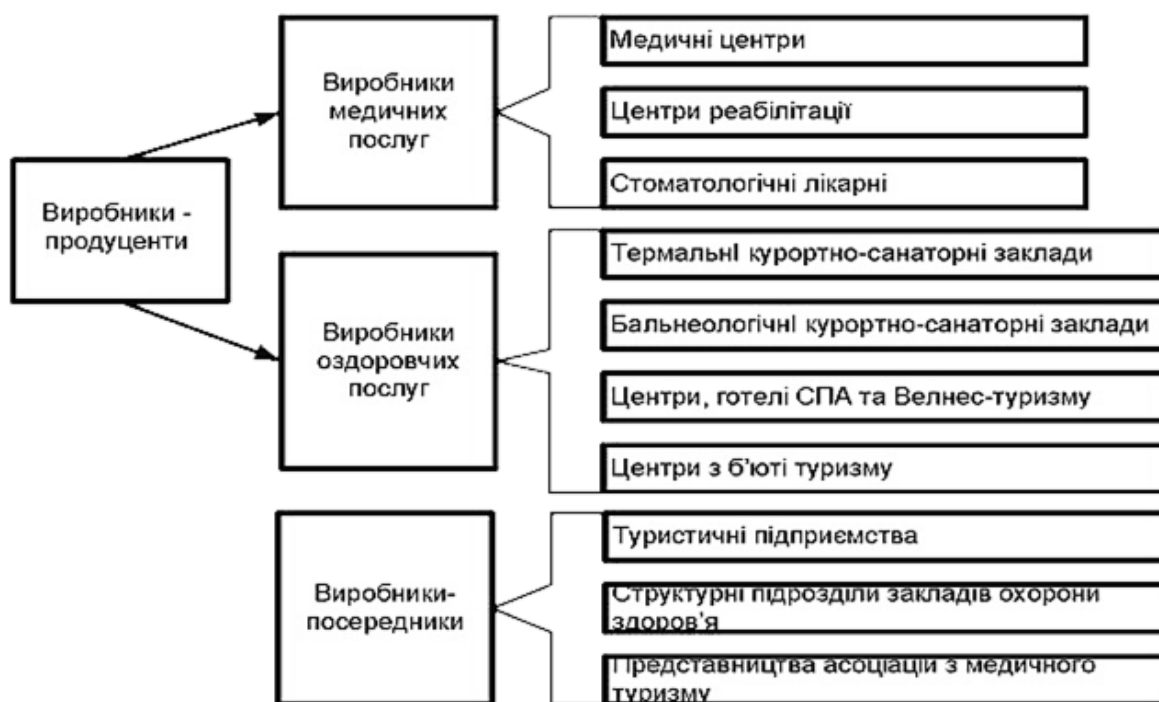
Агентства із медичного туризму виконують такі основні завдання: – організація доступного та якісного медичного обслуговування до та після лікування; – догляд за туристом

(пацієнтом) під час лікування; – формування плану лікування спільно із лікарями різних клінік; – оцінка співвідношення якості та ціни в різноманітних медичних закладах.

Відповідно до даних Української асоціації медичного туризму, 5 % від послуг медичного туризму припадає на медичне туристичне страхування; 25 % – на діагностику захворювань; 30 % – на оздоровлення і 40 % – безпосередньо на лікування [4].

В Україні функціонує приблизно шістдесят медичних центрів, які направлені на надання послуг (переважно, іноземцям) в галузі медичного туризму. Основними напрямками для в'їзного медичного туризму в Україні є лікування безпліддя та стоматологічне лікування. Також, іноземні туристи відвідують Україну для лікування раку (за допомогою стоволових клітин), офтальмологічних та кардіологічних захворювань [5].

Для подальшої активізації розвитку медичного туризму в Україні доцільно обрати специфічну модель дій, що вже зарекомендувала себе в Чорноморському регіоні та була ефективно впроваджена в Туреччині. Вона включає відкриття регіональних офісів та клінік в інших країнах найближчого сусідства;

Рис. 1. Класифікація виробників послуг з медичного туризму [1]

залучення до роботи іноземних кваліфікованих спеціалістів; надання вагової іноземної фінансової підтримки (приватні інвестиції); розробку чіткої стратегії розвитку [10].

Одним із провідних регіонів активного розвитку медичного туризму в Україні є Львівщина. Вона значною мірою забезпечена лікувально-оздоровчими ресурсами, до яких відносять мінеральні води, лікувальні грязі, родовища озокериту. На їх базі існують такі всесвітньо відомі курортно-реабілітаційні центри, як Моршин, Немирів, Трускавець, Шкло, Східниця, Розлуч.

Для розвитку лікувально-оздоровчого туризму значною перевагою буде розташування медико-рекреаційних туристичних закладів поряд з об'єктами природно-заповідного фонду. В Карпатах це національний природний парк «Синевир», національний природний парк «Зачарована долина», національний природний парк «Ужанський» та Карпатський біосферний заповідник. Унікальна екосистема Карпатського біосферного заповідника знаходиться під захистом ЮНЕСКО та віднесена до найцінніших екосистем Землі.

Також, центром лікувально-оздоровчого та медичного туризму є Закарпаття. тут знаходиться велика кількість джерел термальних та мінеральних лікувальних вод. На території області їх виявлено близько сімсот. Так, мінеральна вода «Поляна квасова» була визнана найкращою в Європі завдяки її лікувальним та смаковим якостям [8].

Ресурсами грязелікування (пелоїдотерапії) в регіоні багате Моршинське родовище у Львівській обл. Його торф'яні грязі високомінералізовані, мають велику питому вагу (1,4 г/см³) лікувальних компонентів, містять багато органічних речовин, а також оцтову, масляну та мурашину кислоти. Їх геологічні запаси складають 239 тис. м³ [2]. Використовуються для грязелікування у невеликій кількості також неорганічні грязі у селищі Глибока та торф'яні у селах Костинці і Черешенки Чернівецької обл., але їх запаси ще детально не вивчені.

Специфікою санаторно-курортного лікування в українських Карпатах є можливість

широкого застосування озокериту. Щорічно Бориславським озокеритно-восковим рудоуправлінням виробляється понад 700 т цього лікувального матеріалу. Поклади озокериту є також в Івано-Франківській обл., але вони ще недостатньо вивчені.

Клімат також виступає вагомим фактором, що сприяє процесам оздоровлення і реабілітації хворих. Клімат карпатських гір, поряд з чистотою атмосферного повітря та наявністю в ньому великої кількості фітонцидів, благотворно впливає на хворих на туберкульоз, нетуберкульозні захворювання органів дихання, функціональні захворювання нервової та серцево-судинної систем, органів травлення та ін. [9]. До сприятливих для кліматотерапії, за П. Г. Царфісом [7], відносяться безморозні (IV класи) і морозні (IX–XI класи) погоди. Біокліматичні умови Верховино-Путильського низькогір'я (Селятинська, Путильська), а також Яблоницької, Ілліце-Верховинської рекреаційних зон, є найбільш сприятливими для організації медичного туризму санаторно-курортного типу в Українських Карпатах, і за цим показником мало поступаються популярним курортам Європи.

У перспективі найбільш сприятливими умовами для розміщення санаторно-курортних закладів медичного туризму володіють північна частина Рахівського району (полонина «Драгобрат», околиці смт Ясіня), західна частина Міжгірського району (околиці с. Подобовець та території санаторію «Бескид»), північна частина Ужгородського району (на околиці сіл Кострине, Ужок, Волосянка та ін.) Закарпатської області; в Івано-Франківській області – Надвірнянський (територія Ворохтянського туристичного центру) та Верховинський райони (на околиці Верховинського туристичного центру); у Львівській області – Славський туристський центр (територія полонини «Високий верх»). Аналіз природно-рекреаційних ресурсів та історико-культурного потенціалу Західної України демонструє широкий діапазон можливостей для організації різних видів медичного туризму на названих вище територіях [6].

Серед проблем, які гальмують розвиток медичного туризму в Україні, доцільно виділити наступні: недостатня пропозиція та якість сервісу гостинності; недостатня кількість туроператорів, які спеціалізуються на медичному туризмі; низька державна підтримка галузі; низький рівень збереження персональних даних; недостатній рівень професійної підготовки обслуговуючого персоналу; недостатній юридичний супровід пацієнтів; відсутність міжнародно орієнтованих систем ціноутворення в державних медичних установах та застаріла матеріально-технічна база; незамкнений цикл послуг.

Нагальною проблемою розвитку медичного обслуговування в Україні стало запровадження на всій території нашої держави військового стану [11]. В цей час різноманітні медичні заклади медичного туризму, санаторно-курортного та медико-реабілітаційного профілю спрямовують свої зусилля на надання медичної, психологічної, реабілітаційної допомоги пораненим військовим, біженцям, внутрішньо переміщеним особам, особам, які постраждали внаслідок бойових дій тощо. В різних медичних закладах західної України (переважно на Львівщині, Івано-Франківщині, на Волині та Закарпатті) відкриваються шпиталі, заклади первинної медичної допомоги, реабілітаційні центри, центри прийому та розміщення біженців, притулки для осіб, що втратили свої домівки через військові події, заклади харчування для внутрішньо переміщених громадян тощо. Мають бути залучені численні міжнародні експерти як широкого профілю, так і різ-

них медичних спеціальностей для надання кваліфікованого медичного обслуговування (провідну роль при цьому мають відігравати представники гуманітарних місій ООН, Міжнародного комітету червоного хреста), представники міжнародних медичних асоціацій та міжнародних компаній з надання послуг розміщення і харчування. Доцільно запровадити спеціальних режим економічного та організаційного сприяння діяльності медичних закладів, що допомагають всім потерпілим та знедоленим в умовах військового стану.

Висновки. Для подальшого розвитку медичного туризму в Україні необхідною умовою є державне стимулювання розвитку профільних галузей медицини, що мають світове визнання і міжнародно визнану якість обслуговування, законодавче регулювання їх медичної діяльності, розробка ефективних маркетингових рішень щодо просування послуг з медичного туризму та внутрішньому та міжнародному ринках.

Також, вагомими факторами розвитку медичного туризму України є зростання рівня володіння іноземними мовами серед спеціального та загального медичного персоналу, підвищення якості послуг закладів розміщення і харчування, інженерної і транспортної індустрій. Також вагомою складовою ефективного міжнародного туризму в галузі медицини є імідж та бренд медичного центру. Українським медичним закладам, які інтегруються до міжнародних структур, необхідно пройти чималий шлях для розвитку позитивного іміджу на світовому ринку медичного туризму.

Література

1. Вахович І. М. Фактори розвитку регіонального ринку медичного туризму в розвинених країнах світу. /Електроний ресурс/ URL: https://tourlib.net/statti_ukr/vahovych.htm (дата звернення: 20.03.2022).
2. Всесвітня асоціація медичного туризму вибрала Київ своєю штаб-квартирою в СНД. /Електроний ресурс/ URL: <http://www.pe.com.ua/ua/press-centr/news/?view=1885> (дата звернення: 20.03.2022).

References

1. Vakhovich, I. M. Faktory rozvytku rehional'noho rynku medychnoho turyzmu v rozvynenykh krayinakh svitu [Factors of development of the regional market of medical tourism in the developed countries of the world]. – URL: https://tourlib.net/statti_ukr/vahovych.htm (access date: 20.03.2022). [in Ukrainian]
2. Vsesvitnya asotsiatsiya medychnoho turyzmu vybrala Kyyiv svoeyu shtab-kvartyroyu v SND. [The World Medical Tourism

3. Джангиров А. П. Економічний ефект оздоровчого туризму // Управління економічними системами. 2011. № 11. / Електроний ресурс/ URL: https://tourlib.net/statti_tourism/dzhangirov.htm (дата звернення: 20.03.2022).
4. Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму / В. К. Євдокименко. Чернівці : Прут, 1996. 287 с.
5. Качмарек Я. Туристичний продукт. Організація. Управління / Я. Качмарек, А. Стасяк, Б. Влодарчик. К. : 2008. 495 с.
6. Кифяк В. Ф. Організація туризму / В. Ф. Кифяк. Чернівці : Книги-XXI, 2011. 344 с.
7. Кифяк В. Ф. Розвиток медичного туризму в регіонах України. /Електроний ресурс/ URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kyfjak8.htm (дата звернення: 20.03.2022).
8. Курортні ресурси України / під ред. проф. М. В. Лободи. К. : Укрпрофоздоровниця, Тамед, 1999. 334 с.
9. Мальська М. Туристичний бізнес: теорія та практика : навч. посіб. / М. Мальська, В. Худо. К. : ЦНЛ, 2007. 423 с.
10. Омечинский Б. Курортная отрасль Украины и перспективы её развития / Б. Омечинский // Український бальнеологічний журнал. 2002. № 4. С. 7–11.
11. Романова А. А. Управління розвитком туристичної сфери в умовах збройних конфліктів // *Modern Economics*. 2018. № 9. С. 93–104.
12. Федоров В. К. Передумови виникнення нових форм лікувально-оздоровчого туризму // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління». 2011. Т. 2 (63). № 2. С. 171.
- Association has chosen Kyiv as its headquarters in the CIS]. – URL: <http://www.pe.com.ua/ua/press-centr/news/?view=1885> (access date: 20.03.2022). [in Ukrainian]
3. Dzhangirov, A. P. Ekonomichnyy efekt ozdorovchoho turyzmu. [Economic effect of health tourism] // *Management of economic systems*. 2011. № 11. – URL: https://tourlib.net/statti_tourism/dzhangirov.htm (access date: 20.03.2022). [in Ukrainian]
4. Evdokimenko, V. K. (1996). Rehional'na polityka rozvytku turyzmu. [Regional policy of tourism development]. *Pрут*. 287 p. [in Ukrainian]
5. Kachmarek, J. (2008). Turystychnyy produkt. Orhanizatsiya. Upravlinnya [Tourist product. Organization. Management]. 495 p. [in Ukrainian]
6. Kifyak, V. F. (2011). Orhanizatsiya turyzmu [Organization of tourism]. *Books-XXI*. 344 p. [in Ukrainian]
7. Kifyak, V. F. Rozvytok medychnoho turyzmu v rehionakh Ukrayiny [Development of medical tourism in the regions of Ukraine]. – URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kyfjak8.htm (access date: 20.03.2022). [in Ukrainian]
8. Loboda, M. V. (1999). Kurortni resursy Ukrayiny [Resort resources of Ukraine]. *Ukrprofzodorovnytsia, Tamed*. 334 p. [in Ukrainian]
9. Malska, M. (2007). Turystychnyy biznes: teoriya ta praktyka [Tourism business: theory and practice]. К. : *CNL*. 423 p. [in Ukrainian]
10. Ometsinsky, B. (2002). Kurortnaya otrasl' Ukrayny i perspektyvy ee razvytyya [The resort industry of Ukraine and prospects for its development]. *Ukrainian Journal of Balneology*. № 4. P. 7–11. [in Russian]
11. Romanova, A. A. (2018). Upravlinnya rozvytkom turystychnoyi sfery v umovakh zbroynykh konfliktiv [Management of tourism development in conditions of military conflicts]. *Modern Economics*. № 9. С. 93–104. [in Ukrainian]
12. Fedorov, V. K. (2011). Peredumovy vynyknennya novykh form likuval'no-ozdorovchoho turyzmu [Prerequisites for the emergence of new forms of health tourism]. *Scientific notes of Tavriya Volodymyr Vernadsky National University. Economics and Management Series*. Vol. 2 (63). № 2. P. 171. [in Ukrainian]